

University of Groningen

Het nieuwe deskundigenregister; gestolde deskundigheid

Kwakman, Nico

Published in:
Nederlands Juristenblad NJB

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2011

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
Kwakman, N. (2011). Het nieuwe deskundigenregister; gestolde deskundigheid. *Nederlands Juristenblad NJB*, 2011(31), 2083-2086.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Het nieuwe deskundigenregister; gestolde deskundigheid.

N.J.M. Kwakman

Inleiding

Op 1 januari 2010 is de Wet Deskundige in Strafzaken in werking getreden. Daarmee zijn de drie belangrijkste pijlers waarop de kwaliteit en bruikbaarheid van deskundigenbewijs in het strafproces is gefundeerd, wat steviger wettelijk verankerd in een nieuwe Titel van het Wetboek van Strafvordering en enkele daaraan aangepaste andere wettelijke bepalingen.¹

Allereerst is met de nieuwe wet het recht op tegenspraak m.b.t. deskundigenonderzoek in de vooronderzoeksfase verruimd in die zin, dat de verdachte zich reeds gedurende het opsporingsverzoek kan uitlaten over een eventueel – door het Openbaar Ministerie (OM) bevolen – deskundigenonderzoek. In dat verband mag de verdachte bovendien een verzoek om een tegenonderzoek indienen bij het OM en/of bij de Rechter-Commissaris (R-C).²

Met deze verruiming van de tegensprekelijkheid in de vooronderzoeksfase is de wettelijke regeling tevens beter afgestemd op de toegenomen betekenis van de opsporingsfase in het strafproces en (dus) op de toegenomen betekenis van deskundigenonderzoeken in die fase.

Daarnaast heeft nieuwe wet het deskundigenregister geïntroduceerd in combinatie met een nog nader uit te werken stelsel van basiskwaliteitseisen en gedragscodes waaraan deskundigen moeten voldoen om voor registratie in aanmerking te komen.³

De R-C kan gedurende het vooronderzoek – soms ambtshalve (i.g.v. een gerechtelijk vooronderzoek), maar meestal op vordering van het OM, dan wel op verzoek van de verdachte⁴ – één of meer deskundigen benoemen, waarbij hij in beginsel alleen deskundigen kan benoemen die voorkomen in het deskundigenregister. Echter, als hij een deskundige met specialistische kennis en know how nodig heeft die (nog) niet voorkomt in het deskundigenregister, dan mag hij deze eveneens benoemen, maar dient hij wel expliciet te motiveren op grond waarvan de persoon in kwestie als deskundige kan worden aangemerkt. Hij dient in dat geval de geschiktheid van de deskundige te toetsen aan de hand van dezelfde kwaliteitseisen als waaraan moet worden voldaan om geregistreerd te kunnen worden.⁵

¹ Titel IIIC van het Eerste Boek: De Deskundige. Zie voor enkele daaraan aangepaste, toegevoegde of vervallen verklaarde bepalingen met name Titel 1 van het Tweede Boek, tweede afdeling (De officier van justitie) art. 150-150c Sv en Titel III van het Tweede Boek (het gerechtelijk vooronderzoek, waaraan het deskundigenonderzoek nog steeds grotendeels is aangehaakt), vijfde afdeling: Deskundigen, art. 227-236 Sv.

² Zie de artt. 150, 150a, 150b, art. 36a en de artt. 227-232 Sv.

³ Zie art. 51k Sv en de daarop gebaseerde AMvB: Het Besluit Deskundigen in Strafzaken, m.n. art. 12 en 13.

⁴ Vgl. art. 150b, 36a en 227 e.v. Sv.

⁵ Art. 51k lid 2 Sv jo art. 12 Besluit.

Ook het OM kan gedurende het vooronderzoek deskundigen benoemen (ambtshalve of op verzoek van de verdachte) op voorwaarde dat hij de verdachte daarvan schriftelijk op de hoogte stelt. Het OM kan, i.t.t. de R-C, uitsluitend geregistreerde deskundigen benoemen.⁶ Als het OM een gespecialiseerde deskundige wil inschakelen die (nog) niet in het register voorkomt, is hij dus aangewezen op de R-C en zal hij bij de R-C een vordering benoeming deskundige moeten indienen⁷ (welke deskundige eveneens moet voldoen aan de zo-even besproken kwaliteitseisen).

Ten slotte kan – als gezegd – ook de verdachte het OM en/of de R-C verzoeken een bepaalde, al dan niet geregistreerde, deskundige te benoemen, mits ook hier weer is voldaan aan de geldende kwaliteitseisen.⁸ Als het verzoek van de verdachte wordt gehonoreerd, komen de kosten daarvan voor rekening van de Staat.⁹ Als het verzoek wordt afgewezen, kan de verdachte altijd nog zelf de deskundige inschakelen, maar dan blijven de kosten in beginsel voor eigen rekening, tenzij de R-C bepaalt dat de deskundige een vergoeding uit 's Rijks kas ontvangt op dezelfde voet als een door het OM of de R-C bevolen onderzoek¹⁰

Kortom: uitgangspunt is dat forensische deskundigen moeten voldoen aan bepaalde kwaliteitseisen, welke kwaliteitseisen in beginsel zijn gekoppeld aan registratie in het deskundigenregister, maar daarnaast ook gelden voor in te schakelen deskundigen die niet zijn geregistreerd.

In de derde plaats heeft de nieuwe wet gevolgen voor de rol van de rechter. Het deskundigenonderzoek is vanouds gekoppeld aan het gerechtelijk vooronderzoek. Echter, op grond van de nieuwe Wet Deskundige in Strafzaken heeft de R-C inmiddels – zo bleek – ook bemoeienis met de benoeming van deskundigen in de opsporingsfase, althans in bepaalde gevallen. In die zin is zijn werkterrein dus verruimd.

Maar ook in andere opzichten heeft de R-C flink wat (meer) in de melk te brokkelen als het gaat om de benoeming van deskundigen. Zo staat het hem vrij om – als hij ambtshalve in het kader van een GVO een deskundigenonderzoek beveelt – meerdere deskundigen te benoemen. Dat kan hij wenselijk achten om het debat het strafproces binnen te halen. Bijvoorbeeld omdat hem is gebleken dat binnen de desbetreffende discipline eenduidige standpunten ontbreken, dan wel: er omstreden standpunten circuleren omtrent de kwestie waarover hij informatie behoeft.

Hoewel de wet daar niet over rept, mag worden aangenomen dat ook het OM bevoegd is meerdere deskundigen te benoemen als dat nodig wordt geacht.

Omdat het accent wat betreft het deskundigenonderzoek aanvankelijk (en nog steeds) op het gerechtelijk vooronderzoek ligt, stelt de bemoeienis van de zittingsrechter met deskundigenonderzoek veel minder voor. De zittingsrechter had, tot voor kort althans, formeel gesproken een nogal lijdelijke rol. Hij was/is tot op zekere hoogte afhankelijk van de initiatieven van de partijen en/of de R-C op dit punt, zowel wat betreft de

⁶ Art. 150 Sv.

⁷ Vgl. art. 227 Sv.

⁸ Art. 150b lid 2, art. 36a en art. 227 Sv jo art. 51k lid 2 Sv jo art. 12 Besluit.

⁹ Art. 51j lid 4 eerste zin Sv.

¹⁰ Art 51j lid 4 tweede zin Sv.

opdrachten tot een deskundigenonderzoek, als wat betreft het doen oproepen van deskundigen op de zitting. Op grond van een nieuwe – op de Wet Deskundige in Strafzaken vooruitlopende – wettelijke voorziening heeft de zittingsrechter inmiddels ook wat meer greep op het betrekken van deskundigen bij het strafrechtelijke onderzoek. Het nieuwe lid 4 van art. 263 Sv biedt de rechter sinds enige tijd het recht om het OM te bevelen bepaalde deskundigen te doen oproepen op de zitting. Art. 315 (jo 316) Sv biedt de rechter overigens al langer de mogelijkheid om in de loop van de zitting deskundigen te doen oproepen als hij dat nodig acht. Het gebeurt dan niet zelden dat de rechter de zitting schorst om de deskundige in de gelegenheid te stellen nader onderzoek te verrichten alvorens hij wordt gehoord. De zittingsrechter was wat dat betreft dus in de praktijk al niet zo lijdelijk als het naar de letter van de wet leek. De vraag is echter of dat alles voldoende is om ook de zittingsrechter in staat te stellen op de zitting ambtshalve een debat tussen deskundigen uit te lokken. Bijvoorbeeld als hij zijn twijfels heeft over de deskundigheid van de deskundige. Of als hij zijn bedenkingen heeft bij de betrouwbaarheid of het wetenschappelijke draagvlak van de gebruikte methodes en de theorieën die daaraan ten grondslag liggen, dan wel bij de wijze waarop de deskundige die methodes heeft toegepast.

Het deskundigenregister: een planevaluatie

In opdracht van het Ministerie van Justitie (WODC)¹¹ is, als opmaat naar toekomstige evaluaties, onderzoek gedaan naar de beoogde werking en de mogelijke neveneffecten en risico's van het nieuwe deskundigenregister. In het onderzoek is ook aandacht besteed aan de verhouding tussen de aan het deskundigenregister gekoppelde kwaliteitseisen enerzijds, en de twee andere hierboven besproken pijlers anderzijds (de tegensprekelijkheid en de rol van de rechter). Deze beide andere pijlers zijn in dat verband opgevat als enkele van de 'contextuele omstandigheden' die van invloed kunnen zijn op de slagingskansen van het deskundigenregister.

In het kader van het onderzoek zijn ook uitstapjes gemaakt naar de ons omringende landen.¹² Daarbij is vooral gekeken naar de ervaringen die in die landen zijn opgedaan met elk van de drie pijlers, al dan niet in hun onderlinge verhouding, maar is ook nagegaan welke invloed het al dan niet vervullen van bepaalde andere randvoorwaarden daarop heeft gehad. Voorts is onderzocht welke (andere) contextuele omstandigheden het welslagen van een deskundigenregister bevorderen of daaraan juist in de weg kunnen staan.

De drie pijlers

¹¹ Zie B.F. Keulen, H.K. Elzinga, N.J.M. Kwakman, J.A. Nijboer, *Het deskundigenregister in strafzaken; de beoogde werking, mogelijke neveneffecten en risico's*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers, 2010.

¹² Zie a.w.: de rechtsvergelijkende verkenningen op p. 159-306 (en de daarbij behorende bijlagen op p. 369-495).

In het kader van het onderzoek zijn vraaggesprekken gehouden met een aantal sleutelfiguren.¹³ Aandachtspunten, punten van kritiek en punten van zorg die daaruit naar voren kwamen, maar die ook elders zijn te beluisteren, waren o.a.:

- *de kwaliteitseisen* (bij voorkeur algemeen of juist ook specifiek? Streng genoeg? Voldoende discriminerend? Voldoende afgestemd op de forensische context?);
- *de dekkingsgraad* (breed genoeg om inhoudelijk van gedachten te kunnen wisselen over de kwaliteitseisen?);
- *de registratiebereidheid* (voldoende om het ‘afbrandrisico’ – vanwege niet geregistreerde topdeskundigen die door vermogende verdachten worden ingeschakeld – het hoofd te kunnen bieden?);
- *het ontbreken van een (wettelijke) overgangsregeling* (hetgeen kan leiden tot bepaalde praktijken die lastig zijn terug te draaien);
- *het gevaar van ‘achteroverleunen’* (nu het register een bepaalde basiskwaliteit garandeert en er bij rechters de indruk zou kunnen ontstaan dat zij m.b.t. de kwaliteitstoets ten aanzien van deskundigen geen rol meer spelen);
- *de vraag of belangrijke randvoorwaarden wel zijn vervuld* (financieel en anderszins);
- *de vraag wie de deskundigheid van de kandidaten voor registratie dienen te beoordelen.*

De belangrijkste conclusie uit het onderzoek kan zijn dat niet alle heil moet worden gezocht in het deskundigenregister. Dat wordt nog eens bevestigd door John Coster van Voorhout (de voorzitter van het College Gerechtelijke Deskundigen,¹⁴ dat de plannen uitwerkt en de kwaliteitseisen ontwikkelt): “Kwaliteitsverbetering van de strafrechtelijke waarheidsvinding is niet alleen afhankelijk van (de deskundigheid van) deskundigen. Dat hangt af van veel meer factoren. Maar als het deskundigenregister er een steentje aan kan bijdragen, dan is dat al winst.”¹⁵

Voortbordurend op deze relativerende opmerkingen kan zelfs de vraag worden opgeworpen of het waarborgkarakter van de aan het register gekoppelde kwaliteitseisen niet op gespannen voet staat met de maatstaven voor ‘echte’ deskundigheid. Immers, echte wetenschappelijke deskundigheid veronderstelt niet alleen bepaalde basiskwaliteiten, maar vaak ook zeer specifieke kennis en know how, en nog afgezien daarvan: in de allereerste plaats een kritische, min of meer rebelse houding en een zekere gedrevenheid om vanzelfsprekendheden aan de kaak te stellen. Echte wetenschappelijke deskundigheid is gefundeerd op het adagium: ‘Je kunt het ook anders zien’. Het is dan ook, mede om die reden, maar zeer de vraag of de echte top-deskundigen zich wel willen laten registreren om zich daarmee te binden aan de – aan het register gekoppelde – basiskwaliteitseisen met een zeker conservatief karakter.¹⁶

¹³ Zie uitgebreid: Keulen, Elzinga, Kwakman en Nijboer, a.w. p. 119 e.v. (interviews met sleutelrespondenten).

¹⁴ Zie voor het College Gerechtelijke Deskundigen: Keulen, Elzinga, Kwakman en Nijboer, a.w. p. 95 e.v.

¹⁵ De uitzending van Nieuwsuur van 9 november 2010.

¹⁶ Zie ook A.A. Derksen, ‘Het duivels dilemma van de deskundige of een alledaags probleem?’ in *Strafblad* 2010 (afl. 6) p. 534-556 en met name p. 537.

Toch heeft het deskundigenregister een niet onbelangrijke functie. Echte wetenschappelijke deskundigheid in de hierboven bedoelde zin kan in de sleutel worden gezet van de ene kant van de straf(proces)rechtelijke medaille: de zekere flexibiliteit die in het strafrecht onontbeerlijk is om het geldend recht voortdurend te kunnen afstemmen op eigentijdse opvattingen, inzichten en ontwikkelingen. Het deskundigenregister daarentegen moet veeleer in de sleutel worden gezet van de andere kant van de straf(proces)rechtelijke medaille: het streven naar rechtszekerheid door middel van het vastleggen van de basisbeginselen van het straf(proces)recht en van de steeds voorlopige uitkomsten van de rechtsontwikkeling. De basiskwaliteitseisen die aan deskundigen worden gesteld, kunnen immers eveneens worden gezien als een vertaling van (in dit geval) de basisbeginselen van wetenschapsbeoefening en van de – steeds voorlopige – uitkomsten van wetenschappelijke ontwikkelingen. In die zin kan worden gesproken van ‘gestolde wetenschap’, zoals het positieve recht kan worden aangeduid als gestolde rechtsontwikkeling. Deze gestolde wetenschap is onontbeerlijk om er in standaardzaken van op aan te kunnen dat de wetenschappelijke inzichten waarop deze kwaliteitseisen zijn gestoeld, niet van dag tot dag veranderen. Dat is ook de reden waarom deze basiskwaliteitseisen per definitie een enigszins globaal karakter hebben.

Kortom: evenals de rechtszekerheid en het vereiste van flexibiliteit de twee kanten vormen van dezelfde straf(proces)rechtelijke medaille, zo staat of valt het nut en de betekenis van de per definitie enigszins conservatieve basiskwaliteitseisen die zijn gekoppeld aan het deskundigenregister, met de garantie dat daar voldoende flexibiliteit tegenover staat.

Dat heeft ook consequenties voor de rol van de rechter. Hij vormt niet alleen een belangrijke spil in de rechtsontwikkeling, hij dient tevens steeds voor ogen te houden dat ook de wetenschap voortdurend in ontwikkeling is. Zo kan hij er niet mee volstaan zich al op voorhand volledig te onderwerpen aan het ‘gezag’ van het deskundigenregister en de daarmee gepaard gaande kwaliteitseisen. Van hem mag worden verwacht dat hij de vrije ruimte die hem wordt gelaten, creatief en optimaal benut. In de praktijk betekent dit dat hij in concrete zaken zal moeten toetsen of de algemene kwalificaties van de deskundige voldoende zijn toegesneden op de specifieke vraagstelling die hij aan de deskundige wil voorleggen. Dat alles nog afgezien van de vraag of de methode die de deskundige toepast, in eigen kring onomstreden is en of de desbetreffende deskundige ook werkelijk in staat is die methode op de juiste manier toe te passen. Voorts zal de rechter zelfstandig moeten nagaan of de algemene kwalificatie-eisen waar de deskundige aan voldoet, nog wel in de pas lopen met mogelijk nieuwe wetenschappelijke inzichten. En ten slotte zal hij, als hij niet overtuigd is van de bruikbaarheid van (de inbreng van de) deskundige, niet mogen aarzelen andere deskundigen aan te trekken die er wel blijk van hebben gegeven de aansluiting te hebben gevonden met nieuwe wetenschappelijke inzichten. En voor zover de wetenschappelijke ontwikkelingen op een bepaald terrein nog onvoldoende zijn uitgekristalliseerd, zal hem zelfs weinig anders overblijven dan het debat tussen deskundigen met onderling afwijkende visies het strafproces binnen te halen. Dat biedt hem de mogelijkheid om zichzelf (al dan niet) te laten overtuigen door een waterdichte onderbouwing die aan de conclusies ten grondslag ligt, dan wel door het gezag en aanzien dat een ‘top’deskundige binnen de desbetreffende tak van wetenschap onder zijn collega’s geniet.

Bovendien zal hij in dit verband ernst moeten maken met het recht op tegenspraak.

Dat – zoals John Coster van Voorhout benadrukte – het deskundigenregister niet alleen zaligmakend is, kan alleen maar worden onderschreven. Sterker nog: de waarborgfunctie van het deskundigenregister heeft slechts in samenhang met de andere twee pijlers (het recht op tegenspraak en de eigen rol en verantwoordelijkheid van de rechter) voldoende draagvermogen om daarop de kwaliteitszorg met betrekking tot de materiële waarheidsvinding te kunnen funderen. In dat opzicht zou de slotsom kunnen zijn dat de drie pijlers gelijkwaardig zijn aan elkaar in die zin, dat ze ten opzichte van elkaar als de belangrijkste randvoorwaarden kunnen worden beschouwd om maximaal profijt te trekken uit de kwaliteitsgaranties die de nieuwe wetgeving beoogt te bieden.